

Πρόλογος
ή
Το ιστορικό της έκδοσης που άργησε να πραγματοποιηθεί

Το 1958, πρωτοετής φοιτήτρια της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, δέχτηκα από την εξαδέλφη μου Λόλα Ν. Ζωγράφου την τιμητική πρόταση να δω τα χειρόγραφα του παππού της Φίλιππου Ζυγούρη «**Ιστορικά σημειώματα περί Σιατίστης και λαογραφικά αυτής**», να τα μελετήσω, να τα διορθώσω και να τα αναδιαρθρώσω -όπου αυτό ήταν αναγκαίο να γίνει- μια και ο ίδιος δεν είχε προλάβει να τα επεξεργαστεί, και έτσι να βοηθήσω στην έκδοσή τους. Θα πρέπει να σημειώσω ότι η Λόλα, καθηγήτρια η ίδια της γαλλικής γλώσσας, διακρινόταν για την ιδιαίτερη ευαισθησία της στο θέμα της γλώσσας γενικά, της ορθότητας ειδικότερα, γνώριζε καλά τη συγγραφή του παππού της και τα προβλήματα αυτής της συγγραφής και η φροντίδα της γι' αυτήν ήταν δικαιολογημένη και για μένα απόλυτα σεβαστή.

Δέχτηκα την πρόκληση με επιφύλαξη, γιατί έβλεπα ότι η απειρία μου στο θέμα αυτό και ο λίγος χρόνος που διέθετα ήταν σημαντικά εμπόδια, και με διαταγμό πήρα στα χέρια μου αυτά τα χειρόγραφα. Μελέτησα αρκετές σελίδες και ο δισταγμός μου ενισχύθηκε. Δεν ένιωθα ικανή να προχωρήσω σε ένα τέτοιο εγχείρημα και με λύπη μου τα επέστρεψα, με την υπόσχεση αργότερα να βοηθήσω. Από τότε όμως δεν παρακολούθησα την τύχη τους.

Το 2003, με την ευκαιρία της δημιουργίας της ιστοσελίδας μας <http://www.siatistanews.gr>, ξαναβρέθηκα μπροστά στα ίδια χειρόγραφα και στην ίδια πρόταση - πρόκληση, από το Ζήση Ν. Ζωγράφο πια, και το ένιωσα ως κάλεσμα για εξόφληση μιας οφειλής στη Λόλα και στον παππού Φίλιππο.

Έτσι απλά είδα το θέμα στην αρχή και ανταποκρίθηκα θετικά. Όταν όμως, κατά τη μεταγραφή - μετατροπή του χειρόγραφου κειμένου σε ψηφιακή μορφή, γνώρισα καλύτερα το συγγραφικό έργο στο σύνολό του, είδα ότι έφερνε πολλές πληροφορίες ιστορικές - κοινωνικές και άλλες, που θεώρησα ότι δεν έπρεπε να ξεχαστούν. Τότε πια αισθάνθηκα και το χρέος να εργαστώ για την έκδοσή του, παρά το γεγονός ότι οι δυσκολίες για μια τέτοια προσπάθεια φαίνονταν να είναι πιο σημαντικές από όσο αρχικά τις είχα εκτιμήσει και πιο πολλές, γιατί σχετίζονταν με:

γλωσσική μορφή σε αρκετά σημεία διαφορετική (ως προς τους γραμματικούς τύπους και τη συντακτική δομή του λόγου) από τα γλωσσικά βιώματα του σημερινού αλλά και πιθανότατα του αυριανού αναγνώστη,

πληροφορίες για την ιστορία και την κοινωνική ζωή της πόλης μας, της Σιατίστης, που κάποιες δε μιλούν άμεσα στο σημερινό αναγνώστη και θέλουν επεξήγηση ή συμπλήρωμα ή και διόρθωση, σύμφωνα με νεότερες έρευνες και απόψεις,

αναφορές σε πρόσωπα των περασμένων χρόνων σημαντικά για την ιστορία της πόλης μας, για τα οποία όμως απαιτούνται περισσότερα στοιχεία ταυτότητας, για να περάσουν στο δικό μας κόσμο σήμερα.

Και όλα αυτά απαιτούσαν από μένα προσπάθεια τέτοια, που, αντικειμενικά, δεν μπορούσα να την αναλάβω.

Από τη δύσκολη θέση μου βγήκα, όταν στην προσπάθεια συστρατεύθηκε η αδελφή μου Αικατερίνη Ζωγράφου και ανέλαβε το ουσιαστικότερο και δυσκολότερο τμήμα της εργασίας αυτής:

α) **Τον εντοπισμό** των πηγών που είχε ο Φίλιππος Ζυγούρης, ώστε να γίνουν προσιτές και στο σημερινό αναγνώστη,

β) **Την επικαιροποίηση** της εργασίας του, αναζητώντας νέες πληροφορίες και απόψεις που έφερε η έρευνα, Σιατιστινών κυρίως ειδικών επιστημόνων, για θέματα τα οποία ο Φίλιππος Ζυγούρης πρώτος έθεσε τουλάχιστο 60 και πλέον χρόνια πριν,

γ) **Τη διευκόλυνση** του σημερινού αναγνώστη να κατανοήσει κάποιες ενότητες του έργου (π.χ. την εκπαίδευση, τη διοίκηση, την οικονομία στην παλιά Σιατίστη κ.ά.) ή απλά πληροφορίες για πρόσωπα ή θέματα, που όλα ήταν γνωστά και δεδομένα για το συγγραφέα, άγνωστα όμως για μας σήμερα και κάποτε προβληματικά στην κατανόησή τους.

Ειδικά για κάποια από τα θέματα αυτά η κ. Αικ. Ζωγράφου:

- Κατάρτισε ένα μικρό **Παράρτημα**.

- Για παλιές οικογένειες της πόλης μας, που ονόματα μελών τους αναφέρονται από το συγγραφέα, έδωσε κάποια εικόνα γενεαλογικού δέντρου, πρόταση απλή και κατανάγκην ελλιπή, βασισμένη όχι σε πρωτογενείς πηγές, αλλά σε τεκμηριωμένες ανακοινώσεις εγκρίτων ερευνητών και στο κείμενο του Φίλιππου Ζυγούρη, εικόνα που δείχνει τη συγγενική σχέση τους και την εποχή που έζησαν και διευκολύνεται έτσι ο αναγνώστης στην παρακολούθηση της αφήγησης.

- Εντόπισε μέσα στο σημερινό πολεοδομικό καμβά της πόλης μας τη θέση των παλιών αρχοντικών και άλλων κτισμάτων που αναφέρονται στο κείμενο του Φίλιππου Ζυγούρη και τη σημείωσε σε αυτοσχέδιο χάρτη.

- Για πόλεις και χωριά με τις παλιές ονομασίες αναζήτησε σε έγγραφα, Φ.Ε.Κ. και χάρτες τη σημερινή ονομασία τους, την οποία στο κείμενο την προσθέτουμε δίπλα στην παλιά, για την χωρίς δυσκολία παρακολούθηση της ιστορίας αλλά και του ιστορικού χώρου.

Στην προσπάθειά της αυτή είχε κάποιες βασικές προϋποθέσεις υπεύθυνης εργασίας: Γνωρίζει η ίδια την πόλη και πολλά από την πρόσφατη ιστορία της. Πολλά από αυτά τα έμαθε «από πρώτο χέρι», από τους γονείς μας, ιδιαίτερα

από τη μητέρα μας. Είχε στη διάθεσή της δυο πλούσιες βιβλιοθήκες, τη Μανούσεια στη Σιάτιστα, που βιβλία της είχε χρησιμοποιήσει και ο ίδιος ο συγγραφέας, και την Κοβεντάρειο της Κοζάνης. Έχει άνεση στη χρήση βιβλιοθηκών και υπηρεσιών μέσω διαδικτύου και, τέλος, έχει Σιατιστινούς φίλους που πρόθυμα της έδωσαν πληροφορίες που αναζητήσε.

Έτσι αναλάβαμε μαζί την έκδοση. Βασικό κριτήριό μας: με την όποια επιλογή μας ως προς τη μορφή της **να μην προδώσουμε το συγγραφέα αλλά και να ενημερώσουμε χωρίς να ταλαιπωρήσουμε τον απλό αναγνώστη, κύρια το Σιατιστινό**, για τον οποίο έγραψε ο Φίλιππος Ζυγούρης. Το πόσο πετύχαμε τους στόχους μας θα το κρίνει φυσικά ο αναγνώστης. Εμείς οφείλουμε να εκφράσουμε τις ευχαριστίες μας σε όσους μας βοήθησαν στην προσπάθειά μας και είναι πολλοί, ξένοι και Σιατιστινοί, τόσοι που αισθανόμαστε ότι η έκδοση αυτή είναι έργο συλλογικό των ανθρώπων της πόλης μας, που την περίμεναν και ευχόμαστε να τους ικανοποιήσει.

Ευχαριστούμε, λοιπόν, τις και τους κ.κ.: Βούρου Μαλαματή και Ψημμένο Νικόλαο, Γκούντρα Τάκη, Δάρδα Νίνα, Καρακουλάκη-Μελά Μαλαματή, Κούγια Θωμά Κων/νου, Κουζιώνη Γεώργιο του Ναούμ, Μπατσή – Πολύζου Θεολογίτσα, Νεράντζη Νέστορα, Σπύρου Αθανάσιο, Ταχμιντζή Ναούμα για τα πολύτιμα στοιχεία των οικογενειακών τους αρχείων που τα έθεσαν στη διάθεσή μας,

Τις υπηρεσίες των Δήμων: Σιάτιστας Νομού Κοζάνης, Αβδήρων Νομού Ξάνθης, Οιτύλου Νομού Λακωνίας, Σιδηροκάστρου Νομού Σερρών, το Τελωείο Σιάτιστας, το Τμήμα Πολεοδομίας Σιάτιστας,

Τους υπευθύνους: στα Αρχεία: του Ιερού Ναού Αγίου Νικολάου Σιάτιστας, των 1^{ου} και 2^{ου} Δημοτικών Σχολείων Σιάτιστας, του Γενικού Λυκείου Σιάτιστας, της εφημερίδας Θεσσαλονίκης «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ», του Συλλόγου Προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων, **στα Ιστορικά Αρχεία:** του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, της Ιεράς Μητροπόλεως Θεσ/νίκης, του Εθνικού και Καποδιστριακού Παν/μίου Αθηνών, **στις υπηρεσίες:** Δημοτολόγιο Δήμου Αθηναίων, Διεύθυνση Κοιμητηρίων Δήμου Αθηναίων, Ιστορικά Αρχεία Μακεδονίας, Ληξιαρχείο Δήμου Ζωγράφου, Ληξιαρχείο Δήμου Κερκυραίων,

Τις / τους κ.κ. Αθανασιάδη Αθανάσιο του <http://www.darnakas.gr>, Αντωνίου Δαυΐδ, επιστημονικό υπεύθυνο της έρευνας του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Ερευνών / ΕΙΕ με θέμα: «Οι Λειτουργοί της Ανώτατης, Μέσης και Δημοτικής Εκπαίδευσης (19ος αι.)», Βακιρτζηδέλη Σοφία στα Γ.Α.Κ.- Αρχεία Ν. Φθιώτιδας, Γαβαλά Πέπη στα Γ.Α.Κ.- Αρχεία Ν. Λακωνίας, Καλαϊτζίδη Ιωάννη στο Γ.Α.Κ.-Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας, Κορολόγο Αριστείδη στο Γ.Α.Κ.- Τοπικό Ιστορικό Αρχείο Λεωνιδίου, Τσόκα Ανδρέα στην Αρχαιολογική Υπηρεσία Δήμου Σιάτιστας, Μύρνα Μπλάνη στη Βιβλιοθήκη Μυτιλήνης,

Τη Δ/ση και το προσωπικό: της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος, της Κοβεντάρειου Δημοτικής Βιβλιοθήκης Κοζάνης, της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Μυτιλήνης, της Μανούσειας Δημόσιας Κεντρικής Ιστορικής Βιβλιο-

θήκης Σιάτιστας, τον κ. Μαντούβαλο Ίκαρο, διδάκτορα Αρχαιολογίας, τον κ. Φορτούνα Γεώργιο και τον κ. Χεκίμογλου Ευάγγελο για την ευγενική παροχή πληροφοριών χρησίμων για τη διαμόρφωση των υποσημειώσεων και του Παραρτήματος του βιβλίου, αλλά και για την ηθική υποστήριξη που μας έδωσαν, για να δουλέψουμε στον καινούργιο για μας τομέα έρευνας πηγών, αναζήτησης/ επιβεβαίωσης ιστορικών πληροφοριών.

Ευχαριστούμε επίσης:

την κ. Αγκά Ματίνα, γραφίστρια, για τις πολύτιμες συμβουλές της και τη βοήθειά της σε κάθε τεχνικό πρόβλημα που αντιμετωπίζαμε,

τον κ. Φ. Κ. Βώρο, που με υπομονή παρακολούθησε την προσπάθειά μας, αφιέρωσε πολύτιμες ώρες του για μια απλή -όπως λέει ο ίδιος- ανάγνωση του βιβλίου, άκουσε τις απορίες μας και μας βοήθησε με τη γνώση του,

την κ. Άννα Γκουτζιαμάνη - Στυλιανάκη, γιατί πρώτη αυτή άνοιξε την πόρτα της σιατιστινής παράδοσης στην Αικ. Ζωγράφου,

την κ. Νίνα Ν. Δάρδα, ιατρό, η οποία με την πολύ καλή γνώση της Ιστορίας της πόλης μας και το πλούσιο οικογενειακό της αρχείο μας έδωσε πρωτογενείς τεκμηριωμένες πληροφορίες για πρόσωπα και οικοδομήματα της πόλης μας,

την κ. Βασιλική Λελέκη-Φλώρου για τη βοήθειά της στη φάση της ψηφιοποίησης των χειρογράφων και για τις παρατηρήσεις της, γλωσσικές και άλλες, κατά την τελική ανάγνωση του κειμένου,

τον κ. Γεώργιο Μπόντα, που με περισσή προθυμία μάς υπέδειξε και μας έδωσε βιβλία /πηγές, που δύσκολα ή καθόλου δεν θα επισκεπτόμασταν χωρίς τη βοήθειά του και

την κ. Ναούμα Δ. Ταχμιντζή, η οποία, πρώτα με τις πλούσιες προσωπικές της αναμνήσεις από τη Σιάτιστα των παιδικών της χρόνων και με το οικογενειακό της αρχείο στάθηκε για μας μια πολύτιμη «γέφυρα» που κάθε τόσο περνούσαμε, για να κατανοήσουμε κάποια κομμάτια του κειμένου του Φ. Ζυγούρη, τα οποία αναφέρονταν στην καθημερινή ζωή των Σιατιστινών, και, έπειτα, με την έμπειρη φιλολογική ματιά της βοήθησε να γίνει πιο εύκολη η ανάγνωση του κειμένου του Φ. Ζυγούρη.

Ευχαριστούμε, επίσης, τους φίλους μας: Αναστασιάδη Βασίλη, Γουναροπούλου Λουκρητία, Γρυντάκη Γιάννη, Δαμάσκο Παναγιώτη, Δάρδα Αναστάσιο, Δελή Αλφόνσο, πατέρα Αλέξανδρο Θεοδωρόπουλο, Καλαμπούκα Ελένη, Καρανάσιο Θέμη, Κουμκούμη Παναγιώτη, Κουφογιάννη Ελευθέριο, Λογδανίδη Γιώργο, Μάνιο Παναγιώτη, Μπατσή Άννα, Τσαβλαχοπούλου-Μπέντα Ουρανία, Μπούρτσο-Λιάμα Δημήτρη, Μπουσταντζή Ανδρομάχη, Οικονόμου Νατάσα, Πάικο Νικόλαο, Παπαναούμ-Σιάπαντα Σουζάννα, Περσίδου Αργυρώ, Σιάσιο Γ. Δημήτριο, Μ. Τέλλιο, Τσιόκανο Δημήτριο, Τσιόκανο Νικόλαο, Τσιόκανου Αλεξάνδρα, Τσιόκανου Ζωή, Τσίτσαρη Μαριάνθη και τη φίλη της στο Σισάνι, Φίλιου Άννα και την εξαδέρφη μας Κούλα Σκούλιου - Βαμβακά, οι οποίοι, πέρα από το πολύτιμο για το βιβλίο υλικό που μας έδωσαν, μας ανέχτη-

καν 6 και πλέον χρόνια να μιλούμε συνέχεια για το όμορφο ταξίδι που ζούσαμε παλεύοντας με τα χειρόγραφα του Φ.Ζυγούρη.

Ευχαριστούμε τον Σύλλογο Αμπελουργών-Οινοπαραγωγών Σιάτιστας ΑΓΙΟΣ ΤΡΥΦΩΝΑΣ για την πολύτιμη προσφορά του να αναλάβει αφιλοκερδώς τη διανομή/προσφορά του βιβλίου στην πόλη της Σιάτιστας.

Και, φυσικά, ιδιαίτερα ευχαριστούμε την οικογένεια του Ζήση Ν. Ζωγράφου, που μας εμπιστεύθηκε το πόνημα του Φίλιππου Ζυγούρη και μας έδωσε την ευκαιρία να γνωρίσουμε κι εμείς καλύτερα τον τόπο μας και το παρελθόν του.

Ζητούμε εκ των προτέρων συγγνώμη από όσους δεν αναφέρουμε τα ονόματά τους στις ευχαριστίες μας. Η παράλειψη, παρόλη την προσπάθειά μας να μη συμβεί, ήταν αναπόφευκτη γιατί στ' αλήθεια 6 χρόνια όλοι μάς βοήθησαν και εμείς ήμασταν ανέτοιμες για την καταγραφή /αποτύπωση μιας τόσο μεγάλης προσφοράς.

δύνω καὶ ἀπογοδι διασκέδαση μὲ ἱεροπόδα καὶ χροὸς ἐν
 εὐνοῦ καὶ θυγελῶ αἰδοῖ εἴτε ἡ Πικροδοῦ. Μαὶ καὶ τὸ γυροῖμα
 καὶ ἀμεταδὸν ἀλό λὸς ἰόσας ἡβ βόσσις δὴ μανότρα, εὐδ εἴτε
 πρηνειομετὰ λα ἀλοκικ, λὸ ἀποῖμα κέτω καὶ ἡ ἀναφίτη
 ση καὶ μαννάδα μὲ ζωνί, καὶ φρεῖμαλα, εἴτε ἡ Πικροδοῦ
 τὸ θυμάλο, εὐδ ἡεκαρε λὸν γονίς μα, καὶ καῖδομαι ὅτι βρε
 μέτα μὲ εαχεῖ ἀπομαλα εφελί, γέτω δὸ ἔξισαί, ἡ
 οὐμθότα εὐδ καῖδομαι ὁ πτωσίς μα, ἡ ἡ γαυρέ μα
 καὶ καὶδα εὐκτ φισόλα, λὸ χέι λα, καὶ χεεὶ ζαυμε
 ἡν καυμεῖρα μα, καὶ ἐν γένι καὶ εὐχαίριζ ἡ δυσἀρετα
 ἐνδουμαλα, εὐδ μα, ἀφουε, ἔτα κέλα εἴτε ἡ Πικροδοῦ.
 Ὁ κερπή χροῖ, εὐδ γήλας σὲ μαι ἀποῖς ἡεκαίη ἡβ ἡβ
 ἡν εὐδῖρα ἡβ κινεκιη, καὶ γαμα μὲ ἡν μαγαγοῖμα λὸ
 εἴτε ἡ Πικροδοῦ, τὸ χόμα, δὸ ὅσο ἀνασαῖομαι τὸν κί-
 νηο ὅσο εὐρεσιγίς μα, εὐδ ἡ Πικροδοῦ. Λοι-
 πὸν ἡ Πικροδοῦ δὲν εἴτε μαι ἀφουμαῖ ἔποικ, μὲ ἰδὲκ, ἔ-
 γα ὄταρο, μαι εἴτε καὶ, εὐδ ζαυ μεδὸ μα, καὶ μὲ ἡ
 φουλοσὶκ μα, ἡνθακί. εἴτε καὶ γὰρ λὸ ὅσο σιμράει
 ἡ κειοδία μα, καὶ γὰρ λὸ ὅσο γαχλαοσμε καὶ ἀμαλα.
 μα λὸ καγὸ λου, ἡν εὐδῖρα λὸ καὶ ἡν εὐδῖρα λὸ καὶ
 δινεσῖρε καδῖμα μα, γὰρ οὐκ ἐνταυ καὶ μαι ὁ εἰδοῖ.

Φωτογραφία, επεξεργασμένη, τηςσελίδας 49^α τουχειρογράφου των **Ιστορικών σημειωμάτων περί Σιατίστης και λαογραφικών αυτής.**